

Czytelnictwo dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych w szkole specjalnej i w szkole powszechnej

Opracowanie: Iwona Supronowicz

Dzieci upośledzone umysłowo w stopniu lekkim

- Obowiązująca forma kształcenia tych dzieci w Polsce – szkoły specjalne.
- Rejonowe poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydają orzeczenia kwalifikujące dziecko do szkoły specjalnej.
- W orzeczeniu – wskazanie: konieczność obniżenia wymagań, tak by dziecko mogło im podołać.
- Rodzice mają prawo do odwołania się od tych decyzji.
- Rodzice mają prawo żądać, by dziecko realizowało obowiązek szkolny w szkole powszechnej.

Błędy systemu

- Niski procent (ok. 20%) skierowań dziecka do poradni z inicjatywy przedszkoli czy rodziców.
- Większość skierowań (ok. 80%) sugerują szkoły, gdy dzieci te nie są w stanie spełnić wymagań podstawy programowej.
- Dzieci podejrzane o upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim – zgodnie z założeniem systemu oświaty – powinny być na początku kierowane do szkół ogólnodostępnych.

Błędy systemu

- Istotą diagnozy jest obserwacja zdolności uczenia się w naturalnych warunkach dydaktycznych szkoły powszechnej.
- Ok. 72% tych dzieci spędza 1-3 lat w szkole powszechnej zanim zostaną skierowane do poradni i zdiagnozowane.
- Są to zmarnowane lata tych dzieci.
- Najczęściej konsekwencją jest ponowna diagnoza niepełności umysłowej i skierowanie do szkoły specjalnej.

Błędy systemu

- Uczniowie ci doznają w szkole ogólnodostępnej porażki.
- Przeżywają sytuacje stresu, odrzucenia, niespełnienia, zawodu i poczucia krzywdy.
- Są w ciągłym stanie zagrożenia, lęku, braku bezpieczeństwa.
- Zaburzenia rozwojowe, zaniedbania środowiskowe często są „leczone” w naszym systemie edukacji odraczaniem nauki szkolnej czy powtarzaniem klas.
- Lata zmarnowane w szkole ogólnodostępnej są szkodliwe dla rozwoju wiedzy i umiejętności oraz dla kształtowania osobowości dziecka upośledzonego umysłowo w stopniu lekkim.

Kwalifikowanie do szkoły specjalnej

- Przewaga przyczyn społecznych nad klinicznymi przy kwalifikowaniu do szkoły specjalnej dzieci z pogranicza upośledzenia umysłowego.
- Badania potwierdzają niekorzystny wpływ deprivacji środowiskowych na powstawanie upośledzenia umysłowego, szczególnie w stopniu lekkim.
- Rodzice dzieci upośledzonych umysłowo mają raczej niski poziom wykształcenia, często sami uczęszczali do szkoły specjalnej.
- Znacząca grupa rodziców nie pracuje lub wykonuje prace fizyczne.

Kwalifikowanie do szkoły specjalnej

- Brak głębszego zainteresowania i zaangażowania rodziców w szkolne życie dzieci.
- Potwierdza się poważny problem alkoholizmu rodziców dzieci upośledzonych umysłowo.
- W przeważającej większości rodziny te nie mają odpowiednich warunków mieszkaniowych do nauki i zabawy dzieci.

Zaburzenia, które utrudniają spełnianie zadań dydaktycznych i wychowawczych

- Przewaga uwagi mimowolnej nad dowolną.

Dziecko upośledzone umysłowo w stopniu lekkim nie może skupić uwagi na nauczycielu i podczas różnych sytuacji edukacyjnych.

- Zaburzenia precyzji ruchów ręki, koordynacji wzrokowo-słuchowej.

Dziecko nie jest gotowe do opanowania złożonej umiejętności pisanie.

Zaburzenia, które utrudniają spełnianie zadań dydaktycznych i wychowawczych

- Zaburzenia analizy i syntezy wzrokowo-słuchowej, słuchu fonematycznego.

Dziecko nie jest dojrzałe do opanowania umiejętności czytania.

- Niedojrzałość myślenia operacyjnego.

Dziecko ma niedostateczne psychiczne warunki do rozumienia operacyjnych strategii poznawania świata. Stąd problem wprowadzenia pojęć przestrzeni, czasu, liczb.

Fazy rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży zależnie od wieku

Cechy specyficzne czytelnictwa dzieci i młodzieży:

- szybka zmienność zainteresowań czytelniczych dziecka, wynikająca z jego rozwoju psychicznego;
- ograniczone możliwości odbioru, wynikające ze stosunkowo niedużego zasobu wiedzy i doświadczenia życiowego;
- dwutorowość procesu czytelnictwa, wynikająca z obowiązku realizacji programów szkolnych i spontanicznych kontaktów z książką.

Fazy rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży zależnie od wieku

Drugi rok życia:

- dziecko ogląda ilustracje, odbiera tylko przekaz obrazowy;
- próbuje rozpoznawać przedmioty na ilustracjach;
- zaczyna wymieniać czynności osób na ilustracjach;
- książka przejmuje cechy i funkcje zabawki;
- myślenie przedoperacyjne.

Fazy rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży zależnie od wieku

3 - 4 rok życia:

- pojawia się możliwość rozumienia treści czytanego tekstu;
- brak krystalizujących się zainteresowań i potrzeb czytelniczych;
- silne przeżycia emocjonalne związane z czytaniem przez bliską osobę;
- czytanie przez lektora ma charakter zabawowy;
- myślenie przedoperacyjne.

Fazy rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży zależnie od wieku

4 - 6 rok życia:

- oglądanie i interpretowanie obrazków, ale także początki dostrzegania związków między obrazem i słowem;
- początek zainteresowań czytelniczych (kształtują je głównie baśnie);
- ilustracja jest uzupełnieniem czytanego tekstu;
- pierwsze próby czytania samodzielnego;
- okres największego zainteresowania baśnią;
- charakterystyczne dla tego okresu „poczytaj mi mamo”;
- myślenie przedoperacyjne.

Fazy rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży zależnie od wieku

7 - 12 rok życia:

- stadium myślowych operacji konkretnych;
- czas opanowania i doskonalenia techniki czytania;
- etap lektury samodzielnej – „już czytam”;
- czytanie przyjemnościowe i przymusowe;
- początek samodzielnego korzystania z biblioteki;
- przejście od baśni do literatury przygodowej i obyczajowej.

Fazy rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży zależnie od wieku

12 - 14 rok życia:

- stadium myślowych operacji formalnych (myślenie abstrakcyjne);
- możliwa staje się metaforyczna interpretacja tekstów literackich;
- zainteresowanie książką popularnonaukową;
- różnicowanie zainteresowań czytelniczych dziewcząt i chłopców;
- pojawienie się możliwości czytania ze zrozumieniem i interpretacją.

Fazy rozwoju czytelnictwa dzieci i młodzieży zależnie od wieku

15 - 20 rok życia:

- ostateczna krystalizacja kompetencji, gustów i zainteresowań lekturowych oraz stosunku do czytania;
- finalne stadium rozwoju czytelniczego;
- ostateczne opanowanie myślenia abstrakcyjnego.

Rozwój umysłowy a rozwój czytelniczy

Rozwój umysłowy	Rozwój czytelniczy
Stadium spostrzeżeniowo-ruchowe (postrzeganie świata) – do 2 lat	
Stadium przedoperacyjne (reprezentacja świata przez słowo lub obraz) – 2-7 lat	Stadium wstępne – przedszkole Stadium początkowe – 1 klasa
Stadium operacji konkretnych – 7-11 lat	Stadium początków czytania samodzielnego – 2 klasa Stadium przejściowe – 3 klasa
Stadium operacji formalnych (abstrahowanie) – 11-15 lat	Stadium niskiej i średniej dojrzałości – 4-6 klasa Stadium czytania zaawansowanego – od 1 klasy gimnazjum

Na dojrzałość czytelniczą składa się:

- Zaistnienie potrzeb czytelniczych.
- Techniczna (optyczna) umiejętność czytania ze zrozumieniem.
- Umiejętność odczytywania sensów lektury i psychicznego angażowania się w nie.
- Umiejętność doboru lektury do własnych potrzeb psychicznych i manifestowanie tych potrzeb poprzez selekcję lektury.
- Różnicowanie się potrzeb czytelniczych i występowanie różnych typów potrzeb na różnym poziomie świadomości – potrzeb natury poznawczej, światopoglądowej, moralnej.
- Gotowość przyjęcia możliwych nowych funkcji lektury, nowych kodów literatury, a w każdym razie ich wypróbowania.

Przyczyny „nieczytania”

- Uwarunkowania społeczne – pochodzenie ze środowisk, w których nie ma nawyku czytania.
- Niepowodzenia szkolne – brak biegłości w czytaniu, kojarzenie lektury jedynie z przymusem szkolnym.
- Wpływ mediów, głównie telewizji.
- Fizjologiczne i społeczne uwarunkowania wiekowe.

Literatura

1. Ciszak Ewa: *Zainteresowania czytelnicze a fazy rozwoju psychofizycznego dzieci i młodzieży*. [online]. [dostęp 21 listopada 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://cdnalma.poznan.pl/Z.html>
2. Głodkowska Joanna: *Poznanie ucznia szkoły specjalnej*. Warszawa: WSiP, 1999
3. Papuzińska Joanna: *Inicjacje literackie*. Warszawa: WSiP, 1981
4. Wojciechowski Jacek: *Czytelnictwo*. Wyd. 6 popr. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000
5. Zając Michał: *Promocja książki dziecięcej*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2000